Heerlen

Voorstel

gemeenteraad

Heerlen,
21 mei 2024

Vergadering
gemeenteraad
Heerlen

Vergaderdatum
26 juni 2024

Documentnummer
114157

Agendapunt

Onderwerp
Verzelfstandiging huidig Thermenmuseum en oprichting stichting Het Romeins Museum

Inleiding/aanleiding
Op 27 januari 2021 heeft de raad eenduidig en unaniem het visiedocument 'Romeins Museum de Thermen' omarmd. Hierin staat de ambitie van het museum beschreven: een beeldbepalend museum met een landelijke en euregionale ambitie en uitstraling. Kwaliteit is daarbij leidend. Op 22 juni 2022 is een principebesluit genomen door de raad over de externe verzelfstandiging van het Thermenmuseum. Hiermee werd opdracht gegeven om het onderzoek te starten ten behoeve van de oprichting van een buiten de gemeente geplaatste museumorganisatie. Via raadsinformatiebrieven informeerden we u over de voortgang van de ontwikkeling van Het Romeins Museum. In het coalitieakkoord 2022-2026 hebben het college en de raad de plannen voor de transformatie van het Thermenmuseum naar Het Romeins Museum bevestigd: Thermenmuseum wordt het eerste Romeins museum in Nederland met een internationale uitstraling. Het nieuwe museum maakt deel uit van de gebiedsontwikkeling rondom het stadhuis en centrumprojecten die van Heerlen een nóg aantrekkelijker gebied maken voor wonen, werken en vrije tijd.

In dit raadsvoorstel vragen we u om in te stemmen met de verzelfstandiging van Het Romeins Museum naar een zelfstandige organisatie losstaand van de gemeente. Hiertoe wordt de stichting Het Romeins Museum opgericht. Het college heeft op 21 mei jl. het principebesluit genomen tot oprichting van de stichting. Naast het besluit tot verzelfstandiging vragen we ook uw zienswijze ten aanzien van het oprichten van de stichting. Bij een positieve zienswijze zal het college de oprichting van de stichting formaliseren.

Het Romeins Museum - De tijd verrassend vooruit
Het Thermenmuseum, dat in 1977 geopend werd door prins Claus, is een ruwe diamant. Het beheert het Romeinse badhuis dat al 2000 jaar in het hart van onze stad ligt, aan een kruispunt van wegen. Het is een uniek archeologisch monument van nationale allure, dat vraagt om het bredere verhaal van de Romeinen in onze stad en regio. Logisch dat de nieuwe naam Het Romeins Museum is, het eerste Romeinse museum in Nederland.

De confrontatie met de Romeinen 2000 jaar geleden, leidde tot veel vernieuwing in het dagelijks leven van de inwoners in Heerlen en omstreken. Sommige 'innovaties' werden snel omarmd en brachten gelijk verandering in het dagelijks leven. Nieuwe producten werden geïntroduceerd, zoals abrikozen, kippen en olijfolie en nieuwe technieken als verwarming. De hygiëne verbeterde door de riolering en sociale verhoudingen in werk en organisatie veranderden. Er waren ook vernieuwende ideeën die niet omarmd werden en een stille dood stierven. De samenleving in Heerlen en daarbuiten werd onomkeerbaar veranderd. En nog steeds zien we daar in het dagelijks leven de gevolgen van. Een ding staat vast; de Romeinen waren hun tijd ver vooruit.

Op de historische plek waar het badhuis is gevonden komt Het Romeins Museum. Het verhaal wordt verteld vanuit het perspectief van mensen die destijds daadwerkelijk in Coriovallum en omgeving zijn geweest. Door hun ogen kijken we naar de vernieuwing die de Romeinen brachten en de invloed die dat had op hun dagelijks leven. Het verhaal wordt op verschillende manieren gebracht, zodat het aansprekend is voor jong en ouder.

Stichting Het Romeins Museum

Als zelfstandige stichting kan Het Romeins Museum externe fondsen verwerven voor het maken van tentoonstellingen en het inrichten van het nieuwe museum. Voor het huidige Thermenmuseum, als gemeentelijke organisatie, is dat niet mogelijk. Externe middelen van fondsen en subsidies zijn erg belangrijk voor de exploitatie van Het Romeins Museum. Denk bijvoorbeeld aan de Vriendenloterij, Mondriaanfonds of het Fonds voor Cultuurparticipatie waar zowel incidentele als structurele bijdrage van zouden kunnen komen. Ook opent een verzelfstandiging deuren om samenwerkingsallianties aan te gaan en zich nóg sterker te positioneren.

Het stichtingsbestuur wordt aangesteld door het college en gaat aan de slag met de transitie naar Het Romeins Museum. Daartoe wordt ook een directeur-bestuurder aangesteld. Het stichtingsbestuur zal zo snel mogelijk en uiterlijk op het moment van opening van het nieuwe museum overgaan naar een Raad van Toezicht. De stap van bestuur naar Raad van Toezicht gebeurt na een zorgvuldige afweging van de specifieke behoeften en omstandigheden van het museum, opdat de overgang soepel verloopt en de continuïteit van de activiteiten van het museum niet in gevaar komt. De stichting legt jaarlijks een exploitatieplan voor. De gemeente blijft eigenaar van het gebouw en van de collectie. Afspraken worden vastgelegd in een collectiebeheersovereenkomst, een subsidiebeschikking en een huurovereenkomst. De Governance Code Cultuur, het normatief kader voor goed bestuur in de cultuursector, geldt als leidraad. De stichting volgt de CAO van de museumbranche.

Toezegging raadsvoorstel juni 2022

In 2022 hebben we aangegeven dat we op 12 punten de verzelfstandiging verder zouden uitwerken. Onderstaand treft u puntsgewijs de stand van zaken aan.

1. Bedrijfsplan Romeins Museum de Thermen met exploitatiebegroting 2024-2027

Hoe we dit proces vorm willen geven, wordt beschreven in het transitiedocument. Hoewel dit een plan betreft waar voortdurend aan gesleuteld wordt en de stichting een voorname rol in zal hebben, nemen we u graag mee in een eerste aanzet. Zie daarvoor het transitiedocument in bijlage.

2. Concept verzelfstandigingsovereenkomst

Deze overeenkomst kan pas opgesteld worden als de contouren van het bedrijfsplan gereed zijn.

3. Concept-stichtingsstatuten

Deze zijn als bijlage bijgevoegd.

4. Lijst van over te dragen activa

Deze lijst wordt de komende twee jaar opgesteld.

5. Concept-subsidiebeschikking

Deze wordt opgesteld op basis van de subsidieaanvraag door de stichting medio 2026.

6. Concept sociaal plan

Dit is niet van toepassing. Medewerkers blijven ofwel bij gemeente Heerlen werken of gaan over naar de nieuwe stichting.

7. OR advies over voorgenomen definitief besluit

Bij start van project is advies ingewonnen bij onze huisadvocaat Paulussen. Er is hier sprake van een overgang van onderneming (OVO). Het definitief besluit

hiertoe wordt genomen door de Raad (en dat is het voorliggend verzelfstandigingsbesluit) en valt onder zogenaamd Politiek primaat (artikel 46D van de WOR). Advies- of instemmingsrecht van de OR is hierbij niet aan de orde. Voor wat betreft de personele gevolgen zal er, op basis van de convenant (mei 2022) tussen Lokaal Overleg (LO) en de OR, verder overleg moeten plaatsvinden met het LO. In artikel 4.2 en artikel 4.4. van het Sociaal Statuut staan beschreven wat de uitgangspunten en wettelijke rechten voor medewerkers zijn. In overleg met het LO kan gekozen worden voor ruimhartigere afspraken en kaders.

8. Concept huurcontract inclusief afspraken over onderhoud

Dit maakt onderdeel uit van de verzelfstandigingsovereenkomst en wordt medio 2026 opgesteld.

9. Concept beheerovereenkomst gemeentelijke collectie

Dit maakt onderdeel uit van de verzelfstandigingsovereenkomst en wordt medio 2026 opgesteld. Hiervoor is uiteraard ook de lijst van over te dragen activa van belang.

10. Concept afspraken over ambtelijke ondersteuning in de opstartfase verzelfstandiging

Belangrijk daarbij te vernoemen is dat alle medewerkers van Historisch Goud hun baan en arbeidsvoorwaarden behouden en gedurende de transitiefase 2024-2025-2026 in dienst blijven van Gemeente Heerlen. Medewerkers zullen de programmering en inrichtingsplannen voor Het Romeins Museum verder uitwerken en realiseren en zo bijdragen aan een vliegende start van de nieuwe, zelfstandige museumorganisatie in een nieuw museumgebouw in 2027. Dit gebeurt in nauw overleg tussen de stichting en Gemeente Heerlen. Personeelsleden die, gezien vanuit hun werkhistorie binnen Historisch Goud, meegaan naar Het Romeins Museum, treden in dienst bij de nieuwe stichting zodra het nieuw museum opent. Tot die tijd blijven ze in dienst van Gemeente Heerlen en verrichten werkzaamheden ten behoeve van Het Romeins Museum. Ook wanneer het huidige museum gesloten is, willen we het Romeins verhaal zichtbaar en beleefbaar houden. Een goede PR en marketing in samenwerking tussen Gemeente Heerlen en Stichting Het Romeins Museum is daarbij onontbeerlijk.

11. Financieel overzicht incl. ontvlechtingskosten, BTW, belastingen

Tot einde 2026 is het huidige budget in de gemeentelijke begroting beschikbaar dat gekoppeld is aan Het Romeins Museum/Thermenmuseum. Hierna zal de exploitatie licht stijgen, met name als gevolg van de hogere ambitie en het doorberekenen van huur. In het transitiedocument is de exploitatiebegroting inzichtelijk gemaakt.
Voor het project zijn door een extern bureau fiscale analyses en onderzoeken uitgevoerd. Op basis van de onderzoeken en analyses is een fiscaal advies opgesteld waaruit blijkt dat de BTW verrekend danwel gecompenseerd kan worden ervan uitgaande dat adviezen geïmplementeerd worden en verhuur in BTW sfeer kan plaatsvinden.

12. Gevolgen voor organisatie Kasteel Hoensbroek

Kasteel Hoensbroek blijft een onderdeel van de gemeentelijke organisatie en onder beheer van Historisch Goud. De medewerkers die thans voor het kasteel werken zullen ook in de toekomst voor het kasteel blijven werken.
Het is een van de 15 Nederlandse Topkastelen, de grootste burcht tussen Maas en Rijn. Door deze positionering binnen de Nederlandse kastelen trekt het kasteel jaarlijks tussen de 80.000 en 90.000 bezoekers. Dit is een grote publiekstrekker voor de stad Heerlen, Parkstad en Zuid-Limburg. Kasteel Hoensbroek heeft de afgelopen jaren veel prijzen in de wacht gesleept. Het kasteel was onder andere de winnaar van de Kidsproof Museum 2023 award én een jaar eerder benoemd tot allermooiste kasteel van Nederland door de ANWB. Beiden bleken, naast het

uitgebreide programma in de schoolvakanties en veel landelijke aandacht, een positief effect te hebben op de bezoekersstroom. Die hoge ambitie van Kasteel Hoensbroek blijven we nastreven.

Kader
Culturele Agenda

Ambitiedocument Heerlen Centrum 2022: Samen maken we het centrum
MBP 2023-2026
Coalitieaccoord 'Uit liefde voor onze stad'
Ambitiedocument Romeins Museum De Thermen (raad januari 2021)

Kernthema:
Centrum
Cultureel erfgoed

Bevoegdheid
Het college is op grond van artikel 160 Gemeentewet bevoegd tot het verrichten van privaatrechtelijke rechtshandelingen, waaronder is begrepen het oprichten van privaatrechtelijke rechtspersonen. Lid 2 van artikel 160 koppelt hieraan het procedurevoorschrift dat de raad in de gelegenheid wordt gesteld zijn 'wensen en bedenkingen' kenbaar te maken. Op basis hiervan vragen wij uw raad in dit voorstel tevens (beslispunt 1) zijn zienswijze kenbaar te maken ten aanzien van ons principebesluit inzake oprichting van de stichting Het Romeins Museum. Verzelfstandiging van een gemeentelijk organisatieonderdeel is een raadsbevoegdheid.

Voorstel
1. Instemmen met de verzelfstandiging onder voorwaarde van een kaderstellend budget aan Stichting Het Romeins Museum dat voor 2025 en 2026 gelijk is aan het budget voor het huidige Thermenmuseum binnen Historisch Goud.
2. Bij wijze van zienswijze in te stemmen met het principebesluit van het college van 21 mei 2024 inhoudende het oprichten van de stichting Het Romeins Museum.

Argumenten
1.1 Als zelfstandige organisatie kan Het Romeins Museum haar slagvaardigheid vergroten en zich verder ontwikkelen tot een museum van (inter)nationale allure.
Om de gestelde ambitie waar te maken volstaat een lokale focus in de programmering van Het Romeins Museum niet. De programmering moet ook een landelijke uitstraling hebben en publiek van buiten de provincie trekken.
Als zelfstandige organisatie kan Het Romeins Museum gemakkelijker samenwerken met andere prestigieuze musea en instellingen, zowel binnen als buiten de archeologische sector, waardoor kennisuitwisseling, samenwerking en gezamenlijke projecten worden bevorderd. Dit kan leiden tot uitwisseling van collecties, gezamenlijke tentoonstellingen en onderzoeksprojecten die de reputatie van het museum versterken en bijdragen aan het vergroten van de (internationale) bekendheid. De reputatie wordt versterkt, de zichtbaarheid vergroot en de aantrekkingskracht voor zowel lokale als internationale bezoekers verhoogt waardoor het aantal bezoekers stijgt. Dit kan vervolgens bijdragen aan de financiële stabiliteit en groei van het museum en aan de culturele en economische ontwikkeling van de regio.

1.2 De zeggenschap van de gemeente blijft voldoende sterk.

Het gebouw en de collectie blijven eigendom van de gemeente Heerlen. De gemeente gaat met de Stichting Het Romeins Museum pet 1 januari 2025 een subsidierelatie aan, en bij opening van het nieuwe gebouw een collectiebeheersovereenkomst en een huurovereenkomst. Via de voorwaarden in die overeenkomsten en de statuten van de stichting houdt de gemeente invloed op de verzelfstandigde culturele organisatie.

1.3 De ontvlechting van Historisch Goud geeft Kasteel Hoensbroek meer ruimte zich nog sterker te ontplooien.

Kasteel Hoensbroek blijft een onderdeel van de gemeentelijke organisatie. Het is een van de 15 Nederlandse Topkastelen, de grootste burcht tussen Maas en Rijn. Door deze positionering binnen de Nederlandse kastelen trekt het kasteel jaarlijks tussen de 80.000 en 90.000 bezoekers. Dit is een grote publiekstrekker voor de stad Heerlen, Parkstad en Zuid-Limburg. Kasteel Hoensbroek heeft de afgelopen jaren veel prijzen in de wacht gesleept. Het kasteel was onder andere de winnaar van de Kidsproof Museum 2023 award én een jaar eerder benoemd tot allermooiste kasteel van Nederland door de ANWB. Beiden bleken, naast het uitgebreide programma in de schoolvakanties en veel landelijke aandacht, een positief effect te hebben op de bezoekersstroom. Die hoge ambitie van Kasteel Hoensbroek blijven we nastreven.

2.1 Het oprichten van een stichting stelt de organisatie in staat om externe financiering te verwerven ten behoeve van de nieuwbouw.

De stichting als rechtsvorm is algemeen gebruikelijk in de culturele wereld. Als een stichting kan het museum fondsen werven, subsidies aanvragen en sponsors aantrekken op een manier die niet direct mogelijk is als onderdeel van de gemeentelijke overheid. Meerdere derde financiers stellen als voorwaarde dat het Thermenmuseum verzelfstandigt. Een stichting heeft geen eigenaren en geen winstoogmerk. Sponsors en culturele fondsen doneren veelal wél aan stichtingen, maar niet aan gemeente of aan vennootschappen waar de donaties uiteindelijk de aandeelhouders ten goede zouden komen.

2.2 Het oprichten van een stichting stelt de organisatie in staat om externe financiering te verwerven voor de inrichting van het museum en de realisatie van tentoonstellingen.

Om in aanmerking te kunnen komen voor bijvoorbeeld een (meerjarige) bijdrage van de Vriendenloterij, een partner te kunnen worden van de Museum Plus Bus of steun te krijgen van het Mondriaanfonds, moet het Thermenmuseum verzelfstandigen. Nederlandse non-profit organisaties hebben toegang tot een breed scala aan subsidieregelingen en fondsen. Stichting Het Romeins Museum kan aanspraak maken op bijdragen van fondsen voor het maken van tentoonstellingen en het inrichten van het nieuwe museum. Dit kan de financiële stabiliteit van het museum vergroten en mogelijkheden bieden voor groei en ontwikkeling. Hoe groot een bijdrage van een fonds is, hangt af van de ambitie, het bereik en de begroting van de organisatie en de projecten.

Daarnaast is de stichtingsvorm een absolute pré ten aanzien van schenkingen en giften van particulieren. Het museum kan als stichting de status culturele ANBI krijgen als 90% van de inspanningen van de organisatie zijn gericht op activiteiten die algemeen nuttig zijn. Een ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) kan gebruikmaken van bepaalde belastingvoordelen bij erven, schenken, giften en de energiebelasting. Donateurs van culturele ANBI's hebben een extra belastingvoordeel, omdat voor hen een extra giftenaftrek geldt.

2.3 Als stichting heeft Het Romeins Museum meer mogelijkheden voor (inter)nationale samenwerking en daarmee vergroot de slagvaardigheid van het museum.

Een strategische samenwerking met het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) in Leiden en Euregionale musea en erfgoedorganisaties is daarom onontbeerlijk.
Verzelfstandiging is vanuit het RMO een vereiste voor samenwerking.

Tegenargumenten en risico's

1.1 en 2.1 De veranderde relatie tussen gemeente en zelfstandige culturele organisatie maakt de culturele organisatie financieel kwetsbaarder.
Het vangnet vanuit de gemeentelijke organisatie is niet langer aanwezig. Financiële tegenvallers of noodzakelijke investeringen moeten worden opgevangen met eigen financiële voorzieningen.

1.2 en 2.2 Bij de ontvlechting van Historisch Goud vervalt voor zowel Thermenmuseum als Kasteel Hoenbroek een mogelijkheid om personele inzet uit te wisselen.
Binnen Historisch Goud werken het Thermenmuseum en Kasteel Hoensbroek nauw samen, onder meer op het gebied van personele inzet voor educatie, facilitaire werkzaamheden, evenementen, marketing en communicatie. In de transitiefase blijft Gemeente Heerlen instaan voor de bedrijfsvoering inclusief personeel. Wanneer het nieuw museum opent en het nieuw Romeins Museum en de gemeente ontvlechten, vervalt de onderlinge interne uitwisseling met Kasteel Hoensbroek op gebied van personele inzet. Uiteraard blijft het mogelijk voor beide organisaties om samen te werken en elkaar te versterken.
Het team Historisch Goud wordt gesplitst naar aanleiding van de aangetoonde werkzaamheden in de afgelopen jaren op de specifieke locatie van het Thermenmuseum en Kasteel Hoensbroek. Belangrijk daarbij te vernoemen is dat alle medewerkers Historisch Goud hun baan en arbeidsvoorwaarden behouden. De medewerkers van het huidige team Historisch Goud die, bij opening van het nieuw museum, niet overgaan naar de Stichting Het Romeins Museum, blijven in dienst van de gemeente Heerlen bij het team Historisch Goud. Ze blijven ingezet worden voor de exploitatie van het Kasteel Hoensbroek.

Kosten en dekking

De Stichting Het Romeins Museum zal vanaf de oprichting een jaarlijkse subsidieaanvraag indienen die door het college in overweging wordt genomen. Voor 2025 en 2026 is het maximale subsidiebedrag gelijk aan het huidige budget dat binnen de gemeentelijke begroting voor het Thermenmuseum is bestemd.

Communicatie

De medewerkers worden via informatiebijeenkomsten geïnformeerd.
Er wordt een persbericht opgesteld waarin we informeren over zowel de oprichting van de stichting Het Romeins Museum als de realisatie van de drie projecten Het Romeins Museum, Cinema Royal en Centrumbad.

Evaluatie

N.v.t.

Planning, procedure en uitvoering

Na een positief besluit van het college aangaande de oprichting van Stichting Het Romeins Museum, gaat de governance fase in waarin de stichting wordt vastgelegd bij de notaris. Vervolgens volgt organisatiefase en als laatste de opstartfase. Met het museumteam gaan we aan de slag om de gestelde ambitie te realiseren van een

beeldbepalend museum met een landelijke en euregionale uitstraling, waarbij kwaliteit leidend is. De opstartfase eindigt met de opening van het nieuwe museum, naar verwachting in Q2 2027.
Begin 2027 zal de raad geïnformeerd worden over de stand van zaken met betrekking tot organisatieontwikkeling, huurovereenkomst, collectiebeheersovereenkomst en de subsidieaanvraag vanaf 2027.

Bijlagen
- Transitiedocument
- Concept statuten

Hoogachtend,
burgemeester en wethouders van Heerlen,

de secretaris,	de burgemeester,
drs. V.N. Gosselink-Van Dijk	drs. R. Wever

raadsbesluit

De raad der gemeente Heerlen;

gezien het voorstel van burgemeester en wethouders d.d.

documentnummer ;

gezien het advies van de raadscommissie ;

besluit:

Aldus besloten tijdens de vergadering van de raad van de gemeente Heerlen van

de griffier, de voorzitter,

drs. T.W. Zwemmer drs. R. Wever